

สัญญาเลขที่ RDG43N0027

โครงการ “ ม่อนยาป่าแดด ”

สมุดภาพสมุนไพร

โดยการสนับสนุนของ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญาเลขที่ RDG43N0027

โครงการ “ ม่อนยาป่าแดด ”

สมุดภาพสมุนไพร

วันที่.....	16 ก.ค. 2546
เลขทะเบียน.....	00162
เลขเรียกหนังสือ.....	R06 43

0027

โดยการสนับสนุนของ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ศูนย์วิจัยและพัฒนาสมุนไพร (สว.)

ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์
เลขที่ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10400
โทร. 298-0455 โทรสาร 298-0476
Home page : <http://www.trf.or.th>
E-mail : trf-info@trf.or.th

คำนำ

สมุดภาพสมุนไพรฉบับนี้เป็นกิจกรรมหนึ่งในโครงการม่อนชาป่าแดด เพื่อใช้ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับชื่อท้องถิ่น ชื่อสามัญและชื่อเรียกในท้องถิ่นอื่น ชื่อทางวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ตลอดจนสรรพคุณของสมุนไพรแต่ละชนิด

สมุนไพรที่ปรากฏในสมุดภาพฉบับนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสมุนไพรที่สำรวจพบในม่อนชาอำเภอป่าแดด ซึ่งมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งเพื่อศึกษาและรวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพรในม่อนชา 2 แห่ง ได้แก่ ม่อนชาวัดถ้ำผาจรูญ ต. ป่าแงะ และม่อนชาวัดม่อนคอนแก้ว ต. โรงช้าง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ผู้จัดทำหวังว่าสมุดภาพสมุนไพรฉบับนี้ คงเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจใคร่รู้เกี่ยวกับสมุนไพร และก่อให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาสมุนไพรมากขึ้นต่อไป

(นางเดือนใจ ไชยศิลป์)

ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข - ค
♣ กักไม้ฝอย	1
♣ แก้วขาว	2
♣ เครื่องก้องแถบ	3
♣ เครื่องเขาคำ	4
♣ งา	5
♣ จ้าผักหวาน	6
♣ จุ่งจาถึงตัวผู้	7
♣ จ้าก้อง	8
♣ คีปลี	9
♣ ดั้นเคียน	10
♣ ถั่วปู	11
♣ ถั่วเสียนป่า	12
♣ บ่าแคว้งกูลา	13
♣ บ่าคาเสือ	14
♣ บ่าแคบ	15
♣ บ่าน่อแม่	16
♣ ป่านเถื่อน	17
♣ ปิ้งซ้อ	18
♣ ปิคปีวขาว	19
♣ ผักกูดก้อง	20
♣ ผักขี้หูด	21
♣ ผักทาวตอง	22
♣ ผักแคบ	23
♣ ผักดีด	24
♣ ผักปลาบ	25

สารบัญ

	หน้า
♣ ผักปอด	26
♣ ผักปิ้ง	27
♣ ผักเผ็ด	28
♣ ผักไผ่	29
♣ ผักเสี้ยว	30
♣ ว่านงูเปา	31
♣ ว่านไฟไหม้	32
♣ ว่านเลือด	33
♣ ส้มเผ็ด	34
♣ สาบเสือ	35
♣ สามสิบสองดี	36
♣ หญ้าขี้ดใบมน	37
♣ หญ้าคอตุ้ง	38
♣ หญ้าคา	39
♣ หญ้าจียอบ	40
♣ หญ้าดอกปี่	41
♣ หญ้าลูกข้าว	42
♣ หญ้าสามวัน	43
♣ หญ้าหนดแมว	44
♣ หมากระดี่หิน	45
♣ หอมควนหลวง	46
♣ หอมป้อมเปื้อ	47
♣ เห็ดลม	48
♣ อวขาว	49
♣ เอื้องหมายนา	50

กักไม้ฝอย

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

ข่อย , ข่อยดิน

ชื่อวิทยาศาสตร์

Streblus asper Lour.

วงศ์

ANNONACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง เปลือกบางเกลี้ยงสีออกเทาอมเขียว แตกกิ่งก้านเป็นพุ่ม ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปไข่ ขนาดเท่าใบพุทรา หนาสากเหมือนกระดาศทราย ดอก เป็นดอกตัวผู้ เป็นช่อมีก้านสั้นสีเหลืองอมเขียวออกขาว ดอกตัวเมียออกเป็นคู่ๆ ก้านยาวสีเขียว ผล ขนาดเล็กสีเขียว เมื่อสุกสีเหลืองเหมือนกันกับพืชน้ำใส เนื้อรสหวานเมา เมล็ดแข็งกลม

สรรพคุณ

ใบ ตำผสมข้าวสารคั้นเอาน้ำดื่มทำให้อาเจียน ถอนพิษยาเบื่อเมา หรืออาหารแสลง ชงกับน้ำร้อน ดื่มระบายท้อง แก้ปวดท้องขณะมีประจำเดือน แก้ปวดเมื่อย บำรุงธาตุ ขับผายลม แก้ท้องอืดเฟ้อ เปลือกต้น ขับพิษในกระดูกลงในเส้น แก้พยาธิผิวหนัง เรื้อน มะเร็ง ขับพิษทั้งปวง แก้ปวดฟัน แก้วรามาและหุงเป็นน้ำมันทาหัวริดสีดวง กระพี้ แก้พยาธิหรือฝนกับน้ำปูนใสทาแก้ผื่นคัน

แก้ขาว

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

ดอกแก้, ดอกแก้หอมไกล, พิกุล

ชื่อวิทยาศาสตร์

Murraya paniculata Jack.

วงศ์

RUTACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 10 เมตร เปลือกต้นสีเทา แตกเป็นร่อง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ แกนกลางใบประกอบขาว ก้านใบประกอบขาว มีใบย่อย 3-15 ใบ เรียงสลับจากเล็กไปหาใหญ่สีเขียวเข้มเป็นมัน ใบย่อยที่ปลายก้านเป็นรูปไข่ รูปรีหรือรูปไข่กลับ ปลายแหลม โคนแหลม

หรือสอบ ขอบเป็นคลื่นหรือหยักมนตื้น ๆ เส้นแขนงใบข้างละ 4-8 เส้น ใบมีต่อมน้ำมัน ดอกเป็นช่อสั้น ๆ ออกตามง่ามใบสีขาว กลิ่นหอม ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ เล็กมาก กลีบดอกมี 5 กลีบ ร่วงง่าย ผลรูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 5-8 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ผลแก่มีสีแดงอมส้ม ต่อมน้ำมันเห็นได้ชัด เมล็ดรูปไข่กว้าง 4-6 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 9 มิลลิเมตร มีขนหนาและเหนียวหุ้มโดยรอบเมล็ด

สรรพคุณ

ใบ ขับโลหิตระดูสตรี บำรุงธาตุ แก้จุกเสียด แน่นท้อง และขับผายลม ใบสดตำป้อนไล่พยาธิหนักประมาณ 5 นาที ตัวจะร้อนเหมือนเป็นไข้ ราก แก้ปวดสะเอว แก้ผื่นคันที่เกิดจากความชื้น แก้ฝีฝักบัวที่เด้านม ฝักในมดลูก แก้แผลคันและแก้แมลงสัตว์กัดต่อย

เครือก้องแกบ

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

รางแดง, หนามหัน, แสงอาทิตย์

ชื่อวิทยาศาสตร์

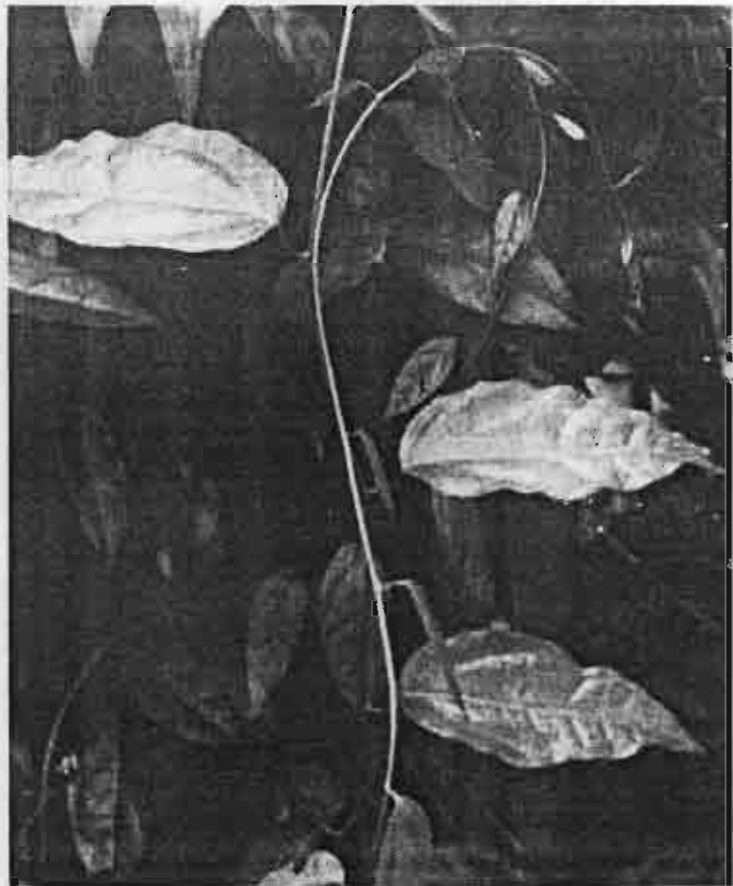
Ventilago denticulata Wild.

วงศ์

RHAMNACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถา อาศัยพัน
เกาะเกี่ยวต้นไม้ใหญ่ ใบ เป็นใบ
เดี่ยว มีสีเขียวผิวเกลี้ยง ลักษณะ
ของใบเป็นรูปไข่ยาวๆ คล้ายใบ
เล็บมือนาง หรือ กระดังงาไทย
ปลายใบจะแหลม ริมใบจักตื้น ใบ
กว้างประมาณ 4-5 เซนติเมตร
ยาวประมาณ 14 เซนติเมตร ก้าน
ใบสั้น

สรรพคุณ

ใบ นำไปต้มน้ำให้กรอบ แล้วชงน้ำกินต่างน้ำชา เป็นยาขับปัสสาวะ และทำให้เส้นเอ็นใน
ร่างกายอ่อนดี เถา หั่นตากแห้ง นำไปปรุงเป็นยารักษาโรคภัย รักษาอาการกล้ามเนื้อฝก และ
กร่อนทุกชนิด

เครือเขาคำ

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

ฝอยทอง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cuscuta chimensis Lamk.

วงศ์

CUSCUTACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพืชล้มลุกเจริญเติบโตอยู่บนต้นไม้อื่น ดูดอาหารจากต้นไม้มที่เกาะอาศัยอยู่ ลำต้นเป็นเถาเลื้อย ขาวกลมอ่อนนุ่ม สีเหลืองแตกกิ่งก้านมาก ใบ มีลักษณะเป็นเกล็ดรูปสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ออกจากลำต้นแบบสลับ ใบสีเหลืองเหมือนสี

ของลำต้น ดอก มีขนาดเล็กออกเป็นช่อสีขาว มีดอกย่อยจำนวนมาก ปลายกลีบดอกแยกออกเป็น 5 กลีบ รูปรีแกมมน

สรรพคุณ

สรรพคุณทางยาช่วยห้ามเลือด เลือดกำเดาไหลตกเลือด อุจจาระเป็นเลือด ช่วยบำรุงไต ขับลม ขับเหงื่อ แก้ปวดแหวและคันขา รักษาแผลเรื้อรัง และผดผื่นจากอากาศร้อน

งา

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

งา

ชื่อวิทยาศาสตร์

Sesamum indicum Linn.

วงศ์

PECDLIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้นเป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ตั้งตรงถึงยอดมีร่องตามยาวเปลือกบาง ผิวเรียบ สีเขียวอ่อน สูงประมาณ 3-4 ฟุต ใบเป็นใบเดี่ยว รูปไข่เรียงตรงข้ามหรือสลับสีเขียวมีขนอ่อนปกคลุมปลายแหลมหรือค่อนข้างมน โคนกลมหรือมน ขอบแยกเป็นพู ใบที่อยู่สูงขึ้นมา ก้านใบสั้น เป็นรูปใบหอก รูปขอบขนานหรือรูปไข่ กว้างประมาณ 0.5-1.5 เซนติเมตร ยาว

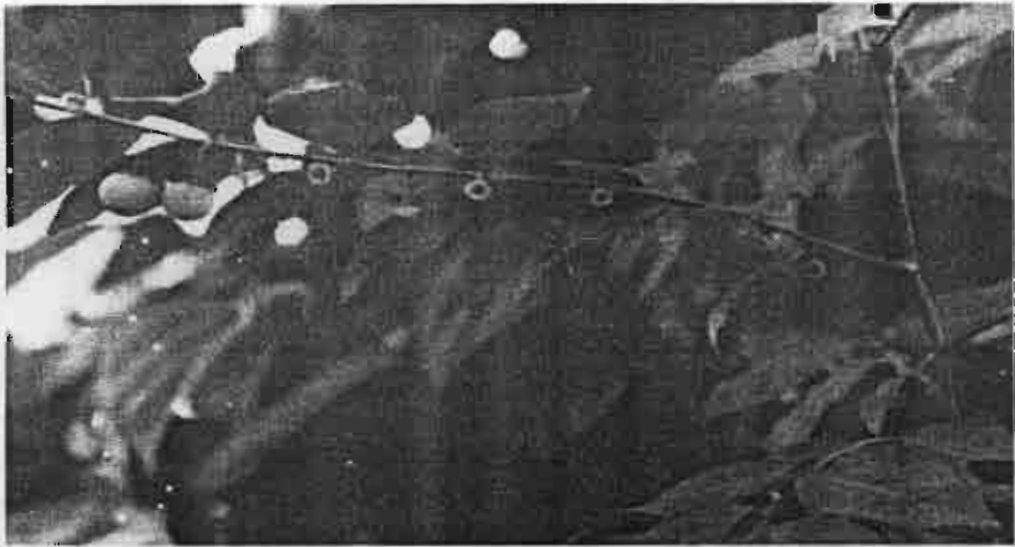
ประมาณ 4-20 เซนติเมตร ขอบจักสีเขียวสด ใบดก ดอกออกดอกเดี่ยว ตามซอกใบสีเขียวหรือม่วงประสีเหลือง กลีบเลี้ยงสีเขียว ปลายแยกเป็นแฉก รูปขอบขนาน ปลายกลีบแหลมส่วนกลีบดอกโคนเชื่อมติดกันเป็นดอกโค้ง ด้านหนึ่งพองกว่าด้านหนึ่ง ปลายแยกเป็นกลีบดอก 5 กลีบ มีเกสรตัวผู้ 4 อัน ผลเป็นฝักยาวประมาณ 2 เซนติเมตร ปลายมนมีจะงอย ภายในมีเมล็ดสีขาวอมเหลืองน้ำตาลหรือดำ เรียก "งาดำ" และถ้ามีสีขาวเรียก "งาขาว"

สรรพคุณ

เมล็ดบรีโกลงเข้าไปแล้วจะเป็นตัวหล่อลื่น เป็นยาระบายอ่อน ๆ ชาวจีนถือว่าเป็นยาบำรุงกำลัง ทำให้ร่างกายอบอุ่นมีสุขภาพดีและใช้ทาผิวหนังให้นุ่มและชุ่มชื้น

จำผักหวาน

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น ก้านตรง , ผักหวานบ้าน , ผักหวานใต้ใบ , มะยมป่า
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sauropus androgynus* (Linn.) Merr.
วงศ์ EUPHORBIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สูง 2-3 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับรูปไข่แกมขอบขนาน รูปขอบขนานหรือรูปคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กว้าง 10.5-3 เซนติเมตร ยาว 2-7 เซนติเมตร ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีเขียวอ่อน ดอก ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ มีดอกตัวเมีย 1-3 ดอกและดอกตัวผู้จำนวนมาก ไม้มีกลิ่นดอก ดอกตัวเมียบกสีเข้มเหนือสีเหลืองจุดประสีเข้ม ผล ผลแห้งแตกได้ รูปกลมแป้น ฉ่ำน้ำ สีขาว เมล็ดสีดำ

สรรพคุณ

ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ ผิดสำแดง รักษาทางทุม
ใบ แก้ไข้

งูจงอางถึงตัวผู้

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

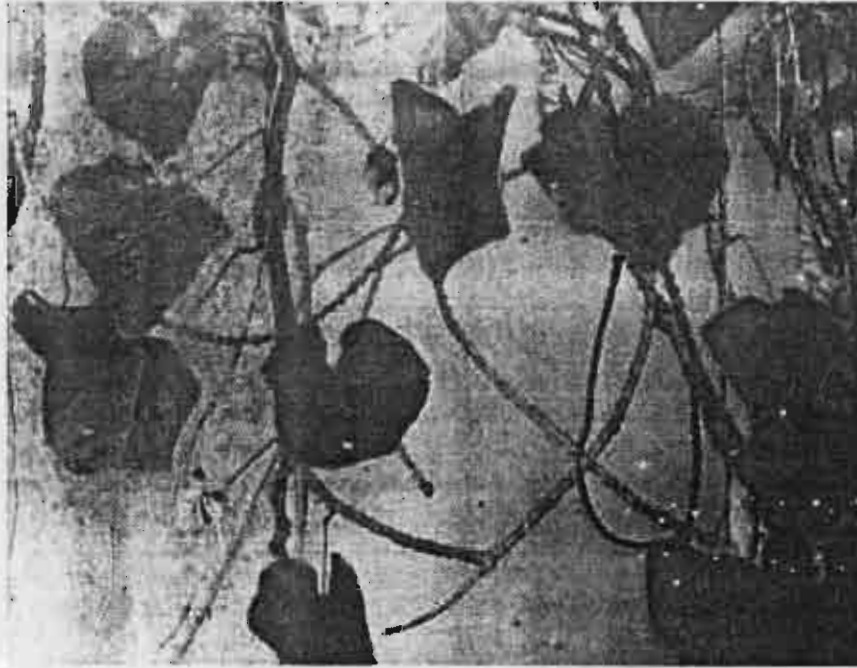
บอระเพ็ด , เครือเขารอ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Tinospora tuberculita Beaumee.

วงศ์

MENISPERMACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถาเลื้อย พาดพันต้นไม้ใหญ่ เถามีลักษณะกลม ผิวมีเมือคุ่มๆ ตลอดเถา มีรากอากาศกลมเล็กยาว สีน้ำตาลเข้ม ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปหัวใจปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ไม่มีเหลี่ยม ดอก เป็นช่อสีแสดอมชมพู

สรรพคุณ

ต้นและเถา รักษาโรคพิษผดผื่น โรคไข้เหนื่อ โรคไข้พิษทุกชนิด เป็นยาบำรุงไฟธาตุ รักษาอาการร้อนใน ทำให้เจริญอาหาร ช่วยขับน้ำย่อยในกระเพาะอาหาร ระบายความร้อน รักษาโลหิตพิการและช่วยระงับอาการสะอึก ใบ รักษาพยาธิในฟัน และในท้อง ผล รักษาไข้พิษอย่างแรงและเสมหะเป็นพิษ

จำก้อง

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

พิลังกาสา , ทูรังกาสา , ตาปลา

ชื่อวิทยาศาสตร์

Ardisia pllycephala Wall.

วงศ์

MYRSINACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านสาขาออกรอบต้นแต่ไม่มาก สูงประมาณ 2-3 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกสลับเป็นคู่ ๆ ตามข้อต้น ใบรูปไข่ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ ใบหนาใหญ่มีสีเขียวเป็นมัน ก้านใบสีน้ำตาล ยอดอ่อนสีแดง ดอก เป็นช่อออกบริเวณตามปลายกิ่งหรือส่วนยอด ดอกเล็กมีสีขาวแกมชมพู ผล โตขนาดเมล็ดนุ่นผลอ่อนสีแดง เมื่อแก่สุกจะมีสีม่วงดำ

สรรพคุณ

ใบ รักษาโรคตับพิการ ดอก เป็นยาฆ่าเชื้อโรค ผล รักษาโรคไข้ท้องเสียและไข้ในกองอดิสารโรค

ดีปลี

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น
ชื่อวิทยาศาสตร์
วงศ์

ประดงข้อ, พืชพญาไฟ
Piper chaba Hunt.
PIPERACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถาเลื้อย ตามเถาจะเป็นข้อสั้น ๆ และมีรากช่วยยึดเกาะงอกออกตามข้อ เพื่อเอาไว้ยึดเกาะหรือพันต้นไม้อื่น ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปหอกออกเรียงสลับกันตามข้อ ปลายใบแหลมโคนใบมน ใบกว้างประมาณ 3-5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 7-10 เซนติเมตร ดอกเป็นช่อทรงกระบอกยาวประมาณ 1-2 นิ้ว ดอกจะตั้งขึ้น ออกบริเวณส่วนยอดของเถาหรือตามง่ามใบ ดอกช่อสีเขียว พอแก่จะกลายเป็นสีส้ม ผลอ่อนสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีแดงและมีกลิ่นฉุน

สรรพคุณ

ใบ เป็นยาแก้สุมานา (เส้นศูนย์กลางท้อง) ผล เป็นยาแก้ธาตุพิการท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้หืด แก้ไอ แก้ลมวิงเวียน แก่ริดสีดวงทวาร แก้หลอดลมอักเสบ แก่โรคนอนไม่หลับ แก้ลมบ้าหมู แก้ปวดกล้ามเนื้อ และรักษาอาการอักเสบ เถาเป็นยาแก้ปวดฟัน ปวดท้องและลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบ ราก เป็นยาแก้เส้นอัมพฤกษ์ แก้ลมวิงเวียนและรักษาโรคคำได้ใหญ่ อักเสบ

ต้นเตียน

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

เทียนบ้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์

Impatiens balsamina Linn.

วงศ์

BALSAMINCEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นสีเขียวอ่อนโปร่งแสง ใบเป็นใบเดี่ยวรูปหอกกลับ ขอบใบจัก สีเขียว เข้มกว่าต้น ดอกเป็นดอกเดี่ยว สีขาว แดงและชมพู นิยมนำดอกสีขาวมาทำยา ผลกลมรูปกระสวย เปลือกหุ้มน้ำ เมื่อแก่จะแตกออก เมล็ดสีน้ำตาลเข้ม

สรรพคุณ

ใบ สลายลม ฟอกเลือด แก้บวม แก้ปวดตามข้อ แก้เจ็บปวดเนื่องจากกระทบกระแทก แก้ฝีประจำรื้อย แก้แผลมีหนองเรื้อรัง แก้บิด มูกเลือด และแก้พิษงูกัด ดอกสลายลม ฟอกเลือด ลดบวม แก้ปวด แก้ปวดข้อ ปวดเอว ปวดก่อนมีระดู เป็นยาเย็น

บำรุงร่างกาย ทาแผลน้ำร้อนลวกและแผลพุพอง เมล็ดมีพิษกระจายเลือด ขับเสมหะชัน ๆ ขับลูกที่ตายในท้อง ขับระดู ละลายกระดูก แก้ก้างติดคอและแก้พิษงู ลำต้นทำให้เลือดเดินสะดวก แก้ปวด แก้เหน็บชา แก้แผลเน่าเปื่อยบวมเป็นพิษ แก้ปวดข้อ ทำให้อาเจียน และขับปัสสาวะ ราก ฟอกโลหิต ลดบวม แก้ปวดกระดูก แก้ไข้บวม แก้ตกขาวและแก้ตกเลือด ดอกและใบพอกกันเล็บถอด

ถั่วพู

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

ถั่วพู

ชื่อวิทยาศาสตร์

Psophocarpus tetragonolobus Dc.

วงศ์

PAPILIONACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เลื้อย ขาวประมาณ 5 เมตร ใบ มีใบประกอบชนิด 3 ใบ ใบย่อยรูปไข่กว้างปลายแหลม กว้างประมาณ 6 เซนติเมตร ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ฐานใบแหลม เส้นใบสามารถเห็นได้ชัดเจน ดอกช่อสีม่วงอ่อน ผลฝักยาวทรงสี่เหลี่ยม ขาวประมาณ 6-8 นิ้ว มีปีก (ครีบ) ตามยาว ริมจัก

สรรพคุณ

ถั่วพูมีสรรพคุณทางยาช่วยย่อยอาหารจำพวกกรดไขมันอิ่มตัว ฝักแกัร้อนใน ไข้หอบ บำรุงกำลัง รากแก้ปวดมวนท้อง หัวบำรุงกำลัง แก้อ่อนเพลีย ทำให้ดวงจิตเข้มขึ้น แกัร้อนใน กระหายน้ำ

ถั่วเลี่ยนป่า

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

ถั่วเลี่ยนป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์

Pueraria phaseoloides (Roxb.) Benth.

Var. *subspicata* (Benth.) Maesen

วงศ์

FABACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ถั่วเลี่ยนป่าเป็นไม้เลื้อยล้มลุก ลำต้นเรียวยาว มีขนหนาแน่น ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย 3 ใบ เรียงสลับ ใบย่อยที่ปลายรูปวงรีกว้าง 6-8 เซนติเมตร ยาว 9-12 เซนติเมตร ใบย่อยด้านข้างรูปไข่กว้าง โคนใบเบี้ยว กว้างและยาว 8-10 เซนติเมตร มีขนหนาแน่นทั้งสองด้าน มีหูใบและหูใบย่อย ดอก ดอกช่อออกที่ซอกใบ ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบดอกสีขาวมีแถบสีม่วงตรงกลางกลีบ รูปดอกถั่ว ผลเป็นรูปฝัก รูปขอบขนานแคบ แตกและบิดเป็นเกลียว

สรรพคุณ

ใบหรือรากแห้ง ผสมใบโศภนแห้ง บดเป็นผง ทำเป็นชาลูกกลอน กินแก้ไข้

บ้าแคว้งกูลา

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

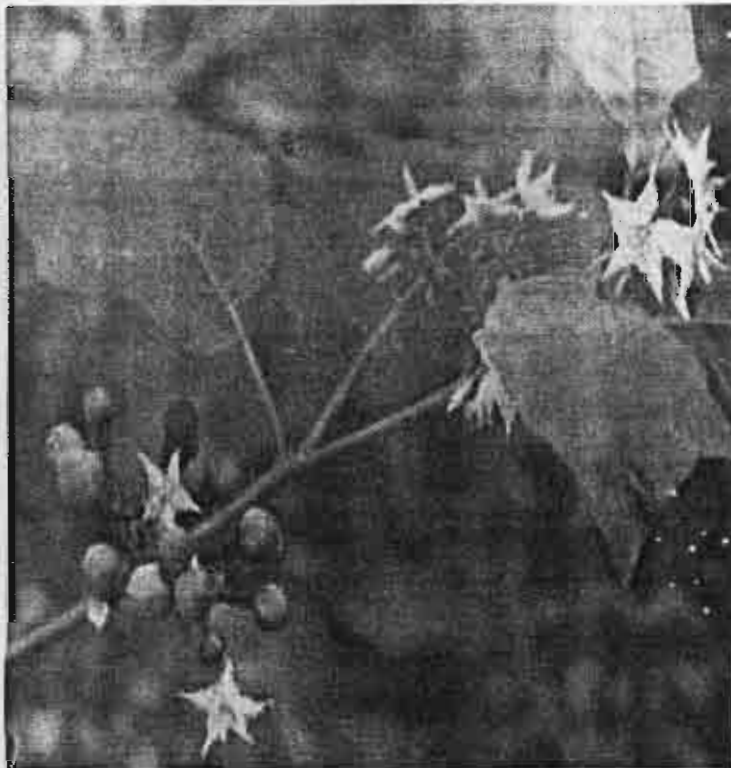
มะเขือพวง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Solanum torvum Sw.

วงศ์

SOLANACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้นเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 2 เมตร ลำต้นมีหนามสั้น ขึ้นทั่วไป แตกกิ่งก้านสาขามาก ใบรูปรี ปลายใบแหลมริมขอบใบหยักกว้างตื้นใบยาวประมาณ 4-8 นิ้ว บนแผ่นใบมีขนสั้นๆ ปกคลุม ดอกสีขาวเป็นพวงออกตามง่ามใบและปลายกิ่ง ดอกสีขาวมีกลีบดอกและกลีบเลี้ยง อย่างละ 5 กลีบ ดอกสมบูรณ์เพศ ผลกลมเล็กๆ เป็นพวง สีเขียว ขั้วผลมีกลีบ

เลี้ยงติดอยู่ ผลแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เมล็ดขนาดเล็กกลมแบน ผลลูกหนึ่งมีเมล็ดจำนวนมาก

สรรพคุณ

ลำต้น กินแก้เมา ทำให้รสเหว้าจืดลง กินเรื่อย ๆ แก้โรคเบาหวาน ขับปัสสาวะ แก้ปวดฟกซ้ำ ทำให้เลือดลมหมุนเวียนดี ใบ สดคำพอกบริเวณแผล ห้ามเลือด แก้ฝีบวมมีหนอง ผล สดคัมกินเป็นยาแก้ไอ ขับเสมหะ เมล็ด นำมาเผาไฟ เอาควันสูดดม แก้ปวดฟันได้ รากสดนำมาตำพอกเท้าที่แตกเป็นแผล

ป่าตาเสือ

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

ยอ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Morinda citrifolia Linn.

วงศ์

RUBIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านสาขาไม่มากนัก ผิวของลำต้นมีสีน้ำตาลเทาๆ เกือบดำ ลำต้นสูงประมาณ 1-6 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยวออกเรียงกันเป็นคู่ๆ ไปตามข้อต้น ลักษณะใบเป็นรูปมนรี ปลายและโคนแหลม ขอบใบเป็นคลื่น ผิวใบเป็นมันสีเขียว ขนาดของใบกว้างประมาณ 2.5-7 นิ้ว ยาว

ประมาณ 6-12 นิ้ว ดอกออกเป็นช่ออยู่ตามง่ามใบ ช่อดอกยาวประมาณ 1-1.5 นิ้ว มีสีขาวและมีขนาดเล็ก โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปท่อและปลายดอกจะแยกเป็น 5 กลีบ ยาวประมาณ 4.5-5 มิลลิเมตร กลีบด้านนอกจะเรียบ แต่ด้านในนั้นจะมีขนหนาแน่นเฉพาะส่วนบน ผลเป็นรูปกลมหรือรูปรี ผิวจะเป็นตุ่มๆ รอบๆ ผลเมื่อยังอ่อนสีเขียว พอแก่ทานได้จะมีสีขาวอมเขียวหรือออกเหลืองๆ ภายในมี 1 เมล็ด โตประมาณ 1-2 นิ้ว ยาวประมาณ 1.5-4 นิ้ว

สรรพคุณ

ต้น รักษาแผลโรค ใบ กินแก้กระษัย คั้นเอาน้ำสระผมแก้เหา ทาแก้โรคเกาต์ ดอก แก้วัณโรค ผล ช่วยขับลม บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ผสมยาแก้สะอึก อมแก้เหงือกเปื่อย ระดูเสีย ฟอกเลือด ขับน้ำคาวปลา แก้ท้องเสีย ราก เป็นยาระบาย ใช้ผสมยารักษาวัณโรค

ป่าเตบ

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

ต้อยติ่ง, อังกาบ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Ruellia tuberosa Linn.

วงศ์

ACANTHACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุกสูงประมาณ 20 – 30 เซนติเมตร ตามลำต้นมีขนอ่อน ๆ ขึ้นปกคลุมอยู่เล็กน้อย ใบ เป็นรูปมนรี ปลายใบมน โคนใบแหลม ขอบใบเรียบ ไม่มีจักแต่อาจจะเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบมีความยาวประมาณ 2.5 – 3 เซนติเมตร กว้างประมาณ 1- 1.5 นิ้ว มีสีเขียวออกเรียงกันเป็นคู่ ๆ ไปตามข้อต้น ดอก ออกเป็นช่อหรือบางทีก็ออกดอกเดี่ยว ตามง่ามใบที่ส่วนยอดของต้น ดอกมีสีม่วงเป็นรูปกรวยปลายดอกแยกออกเป็น 5 กลีบ เกสรกลางดอกมี 4 อัน สั้น 2 ยาว 2 ผล เป็นฝักยาวประมาณ 1 นิ้วกว่า ๆ เล็กน้อย เมื่อได้รับความชื้นมาก ๆ หรือถูกน้ำ จะแตกออกเป็น 2 ซีกภายในมีเมล็ดอยู่ 8 เมล็ด

สรรพคุณ

ราก นำมาเป็นส่วนผสมของยาใช้ดับพิษ รักษาปัสสาวะพิการ และแก้พิษต่าง ๆ

บ้านอแน

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

น้อยหน้า

ชื่อวิทยาศาสตร์

Annoa squamosa Linn.

วงศ์

ANNONACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ผิวสีเทาอมน้ำตาล ใบ ออกใบเดี่ยวเรียงสลับกันไป ตามข้อต้น ลักษณะของใบเป็นรูปยาวรี ปลายและโคนใบแหลมกว้างประมาณ 1-2.5 นิ้ว ยาว 3-6 นิ้ว สีเขียว ก้านใบยาว 0.5 นิ้ว ดอก ออกเป็นดอกเดี่ยวๆ อยู่ตามง่ามใบ ดอกจะห้อยลง มี 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ ชั้นในจะสั้นกว่าชั้นนอก มีสีเหลืองอมเขียว ผล เป็นลูกกลม ๆ ป้อม ๆ โค ประมาณ 3-4 นิ้ว มีผิวขรุขระเป็นร่องกลมมน ภายในแต่ละช่องจะเป็นเนื้อสีขาวและมีเมล็ดสีดำ หรือสีน้ำตาลเข้ม

สรรพคุณ

ใบ แก้พยาธิลำไส้ ฆ่าเหา แก้หิด แก้กลากเกลื้อน แก้ฟกบวม เปลือกต้น สมาน ลำไส้ สมานแผล แก้ท้องร่วง แก้พิษงู แก้กามโรค เป็นยาฝาดสมาน ผลดิบ เป็นยาแก้พิษงู แก้ฝี ในคอ กลากเกลื้อน ฆ่าพยาธิผิวหนัง ผลแห้งแก้งูสวัด เริ่มแก้ไฟในหู เปลือก แก้พิษงู เมล็ด เป็น ยาฆ่าพยาธิตัวจิ๋ว ฆ่าเหาและแก้มวม ราก เป็นยาระบาย ทำให้อาเจียน แก้พิษงู ถอนพิษเบื่อเมา

ป่านเถื่อน

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

ดอกรัก

ชื่อวิทยาศาสตร์

Calotropis gigantea R. Br.

วงศ์

ASCLEPIADACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ต้นอ่อนมีสีขาวนวลปกคลุมด้วยขนละเอียด ลำต้นสูงประมาณ 10 ฟุต ทุก ๆ ส่วนทั้งต้นจะมีขางเป็นสีขาวขึ้น ใบ เป็นรูปมนรีมีลักษณะหนาและใหญ่มาก ทั้งใบจะมีขนละเอียดเป็นสีเหลืองปนสีขาวนวลปกคลุมทั้งใบ มีความกว้างประมาณ 4 – 5 นิ้ว ยาวประมาณ 8 – 10 นิ้ว ดอก แดกออกเป็นช่ออยู่ตามปลายกิ่งหรือตามโคนก้านใบตรงยอดดอกจะทยอยกันบานไปเรื่อย ๆ ลักษณะดอกจะเป็นสันสูงเป็นแท่ง 5 แฉกลคล้ายกับมงกุฎ ดอกอ่อนหรือดอกตูม จะมีกลีบเลี้ยงห่อหุ้มอยู่เมื่อถึงเวลาบานกลีบเลี้ยงจะแผ่บานออกทำให้เห็นตัวดอกที่แท้จริง ดอกบานจะเป็นรูปมงกุฎ มีหลายสีได้แก่ ขาว ม่วง หรือสีขาวอมม่วง ผล จะกลมและยาว ผลอ่อนจะเป็นสีเขียว ส่วนผลแก่ก็จะกลายเป็นสีน้ำตาล และแตกปลิวคล้ายหุ่น

สรรพคุณ

ดอก มีฤทธิ์ช่วยย่อย ทำให้เจริญอาหาร รักษาอาการไอ หืด และหัด
เปลือก ใช้ขับน้ำเหลืองเสีย ขับเหงื่อ ขับเสมหะ และทำให้อาเจียน ขางมีฤทธิ์เป็นยาถ่ายอย่างแรง
รักษาอาการปวดฟัน ปวดหู ขับพยาธิ รักษากลากเกลื้อน และทำให้แห้งได้ ขางเมื่อถูกผิวหนังจะทำให้เกิดอาการระคายเคือง

ปั้งซ็อน

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

ปั้งชะมด , นางแย้ม , ล้วนใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์

Clerodendron fragrans Vent.

วงศ์

VERBENACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตั้งตรงมีขนปกคลุมอยู่เล็กน้อย สูงประมาณ 1 – 2 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยวสลับกันไปตามข้อต้น ใบเป็นรูปมนกว้างเกือบคล้ายรูปหัวใจ ขอบใบจักทั่วไป มีสีเขียวยาวประมาณ 4-6 นิ้ว เมื่อขยี้ดมจะรู้สึกเหม็น มีก้านใบสีเขียวและขาว ดอก ออกเป็นช่ออยู่ตรงส่วนยอดของต้น ดอกคล้ายดอกมะลิซ้อน ดอกจะทยอยกันบานและมีกลิ่นหอม ผล มีเนื้ออ่อนและมีเปลือกหุ้มแยกออกเป็น 4 กลีบ

สรรพคุณ

ใบ ตำพอกแก้โรคผิวหนังและผื่นคัน ทั้งต้น แก้พิษฝีภายใน ราก นำมาปรุงเป็นยาแก้ปวดเอวและปวดข้อ แก้กิดสีดวงทวาร แก้เหน็บชา ขับระดูขาว แก้หลอดลมอักเสบ และรักษากระดูกสันหลังอักเสบเรื้อรัง

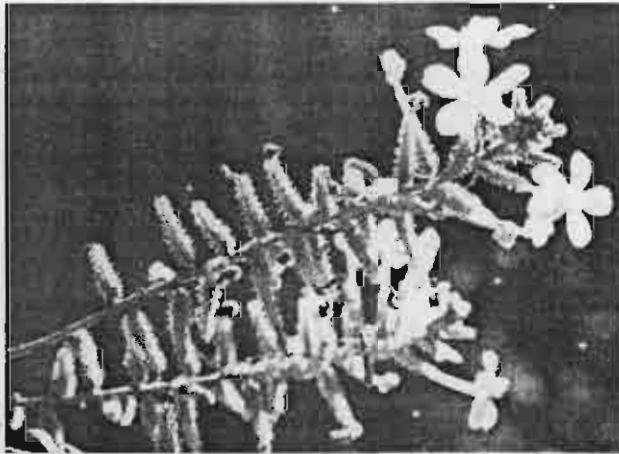

ปัดปิวขาว

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น เจตมูลเพลิงขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Plumbago zeylanica* Linn.

วงศ์ PLUMBAGINACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านสาขามาก กิ่งอ่อนและกิ่งเล็กจะมีร่องเหลี่ยม สูงประมาณ 1-2 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับตามข้อ ใบเป็นรูปหอก ปลายใบแหลม ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย โคนใบมนเว้า มีสีเขียวเข้ม ใบกว้างประมาณ 1.5-2 นิ้ว ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ช่อดอกยาวประมาณ 4-10 นิ้ว โคนดอกจะเป็นหลอดเล็ก ๆ ส่วนปลายดอกจะบานออก ดอกมี 5 กลีบ สีขาว กลีบเลี้ยงมีสีเขียวมีขนปกคลุม ก้าน มียางเหนียว ผลกลมมีสีเขียวและมีขนเหนียวรอบผล

สรรพคุณ

ใบ แก้ลมในกองเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร และขับผายลม ดอกแก้โรคตาและแก้โรคไข้หนาวเย็น ต้นขับระดูและล้างตา รากขับลมในอก ขับโลหิตอันมีพิษ แก้กิดสีดวง แก้บวม แก้จุดทะราด บำรุงโลหิต แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสีย และกระจายเลือดลม

ผักกูดก้อง

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

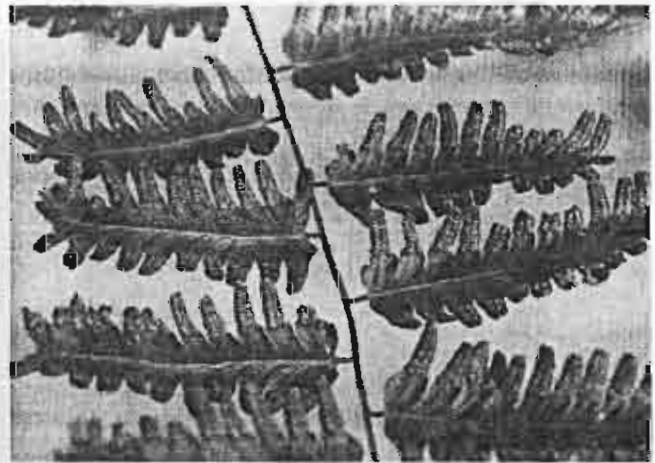
กูดเครือ, หญ้าลิเกา, หญ้ายายเกา

ชื่อวิทยาศาสตร์

Lygodium flexuosum Sw.

วงศ์

SCHIZAEACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้จำพวกเฟิน ทอดเลื้อยพาด พันต้นไม้อื่นยาวหลายเมตรมีเหง้าสั้น มีขนสีน้ำตาลเข้มหนาแน่น ลำต้นเมื่อแก่มีสีดำเป็นมัน ใบ เป็นใบประกอบออกจากลำต้นเป็นคู่แบบตรงข้าม ประกอบด้วยใบย่อย มีหลายรูปร่างเช่น ขอบขนานถึงรูปสามเหลี่ยมยาว กว้าง 7–12 เซนติเมตร ยาว 10–25 เซนติเมตร ขอบใบ หยักเป็นฟันเลื่อย มีสปอร์เกิดที่ขอบใบ

สรรพคุณ

ต้นและใบ ผสมหว่ายข้าวเย็น ต้มน้ำดื่มค่าน้ำชา แก้ปวดเมื่อย ราก ลำต้น เหง้าและทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม แก้เจ็บคอ เสี่ยงแหบ ปวดหลัง ขับปัสสาวะ รักษาโรคทางเดินปัสสาวะ นิ่วในไต เลือดตกใน ใบ ตำพอก แก้อักเสบจากงู ตะขาบ แมงป่อง และแมลงมีพิษกัดต่อย

ผักขี้หูด

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

ชื่อวิทยาศาสตร์

วงศ์

ผักขี้หูด

Raphanus sativus Linn.

CRUCIFERAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้นเป็นไม้ล้มลุกวงศ์เดียวกับหัวผักกาด อายุ 1 - 2 ปี สูง 30 - 90 เซนติเมตร พบในภาคเหนือของเมืองไทย ใบมีรูปร่างคล้ายใบผักกาด ผิวใบเรียบมีขนเล็กน้อย สีเขียว ส่วนปลายขอบใบยาวได้ถึง 20 เซนติเมตร ส่วนข้างของใบมี 1 - 3 คู่ ดอกออกเป็นช่อ ดอกมีขนาดเล็ก สีขาวอมม่วง กว้าง 8 - 9 มิลลิเมตร ยาว 10 - 30 เซนติเมตร ฝักขนาดเล็ก ขนาด 0.5 เซนติเมตร ยาว 7 - 8 เซนติเมตร ภายในมีเมล็ด 1 - 6 เมล็ด

สรรพคุณ

ราก ขับลม สมานลำไส้ บำรุงประสาท บำรุงเลือด บำรุงม้าม ลดความดันโลหิต เป็นยาระบาย แก้อาเจียนเป็นเลือด ดอก ช่วยขับน้ำดี เมล็ด เป็นยาระบาย ช่วยย่อย แก้ท้องอืด ขับเสมหะ แก้บวม แก้บิด ขับปัสสาวะ ใบ,ทั้งต้น ช่วยเจริญอาหาร ขับลม อาหารไม่ย่อย แก้เจ็บคอ ขับปัสสาวะ เป็นยาระบาย

ผักลาวตอง

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

พลูควา

ชื่อวิทยาศาสตร์

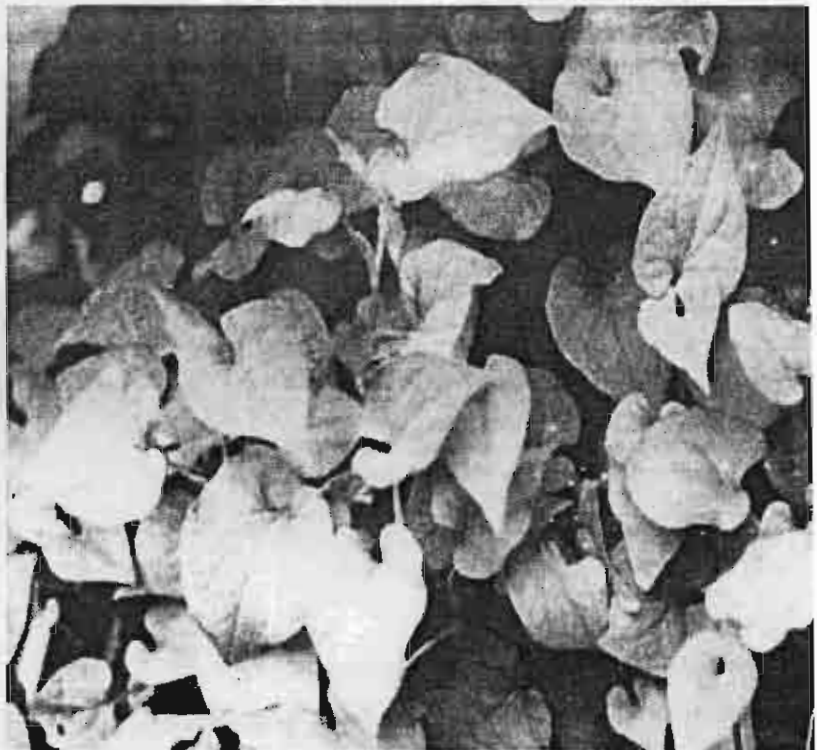
Houttuynia cordate Thunlb.

วงศ์

SAURURACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เลื้อยขนาดเล็ก สูงประมาณ 3-12 นิ้ว มีลำต้นตั้งตรง สีเขียวอมม่วง ส่วนที่เลื้อยทอดไปตามดินจะมีรากแขนงออกตามข้อ ใบเดี่ยวรูปไข่สีเขียวอมม่วง หนากลมเรียงสลับ ปลายแหลมและหนา ยาว 1-1.5 นิ้ว ขี้คัมจะรู้สึกเหมือนควาเหมือนควาปลาช่อน ดอก

ออกเป็นช่อตรงปลายยอด ประกอบด้วยดอกที่ไม่มีก้านดอกมีขนาดเล็กและไม่มียกลีบแต่มีกลีบเลี้ยงสีขาว เกสรเป็นกระจุกลีกลีบยาว ผลแห้งแตกได้

สรรพคุณ

ต้น แก้กามโรค ไขข้อ แก้กโรคผิวหนัง น้ำเหลืองเสีย ทำให้แผลแห้ง ฆ่าเชื้อโรคทางเดินปัสสาวะ ขับปัสสาวะ ทาภายนอกให้เลือดมาเลี้ยงผิวหนัง ใบ แก้กามโรค ทำให้น้ำเหลืองแห้ง แก้กไขข้อ แก้กโรคผิวหนัง

ผักแคบ

ชื่อสามัญ/ชื่ออื่น

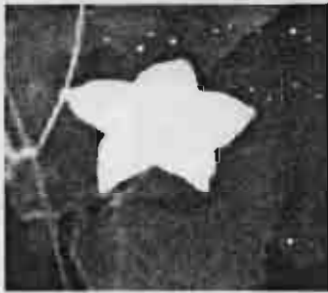
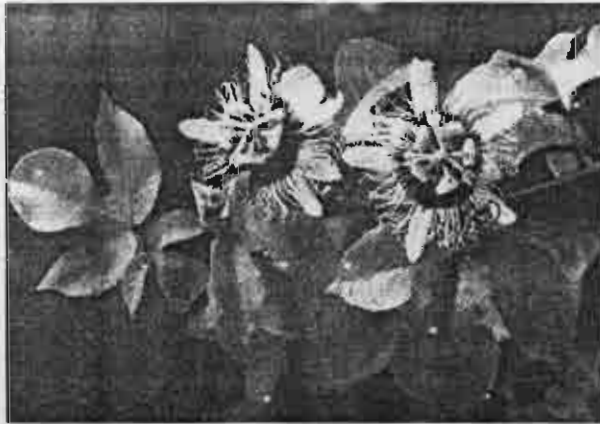
ผักตำลึง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cocinia grandis Voigt.

วงศ์

CUCURBITACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถาเลื้อยอายุหลายปี เถาแก่ของตำลึงจะใหญ่ และแข็งแรงมีลักษณะกลมสีเขียว ตามข้อมีหนวดเอาไว้ยึดเกาะ ใบเป็น ใบเดี่ยวออกแบบสลับ ใบรูปรีแกมไข่ 5 เหลี่ยม ขอบใบเว้าเข้าเล็กน้อย บางครั้งจะเว้ามาก ใบสีเขียว เรียบ ไม่มีขน ดอกเป็นดอกเดี่ยวออกจากบริเวณซอกใบ ดอกแยกเพศกันอยู่คนละต้น ดอกมีกลีบสีเขียว ปลายดอกแยกออกเป็น 5 แฉก โคนติดกันเป็นกรวย กลีบดอกสีขาว เกสรตัวผู้มี 3 อัน เกสรตัวเมียมี 6 อัน ผลรูปรีแกมรีกลีบสีแดงแต่เล็กกว่า ผลดิบสีเขียวเมื่อแก่กลายเป็นสีแดง

สรรพคุณ

ใบ ขับร้อนถอนพิษ แก้แสบคัน แก้เจ็บตา ตาแดง ตาแฉะ รากขับพิษรักษาโรคตา ลดไข้แก้ อาเจียน และแก้โรคเบาหวาน เถารักษาโรคเจ็บตาโดยใช้น้ำจากเถาหยอดตาแก้ตาแดง ตาแฉะ ตา ฟาง พืชอีกเสปในตา ขับพิษและแก้เวียนศีรษะ ทั้งต้นแก้โรคผิวหนัง ลดน้ำตาลในเส้นเลือด ดอก แก้ก้น เมล็ดตำผสมน้ำมันมะพร้าวแก้หิด

ผักติ้ว

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

ตัวย่าง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Solanum spirale Roxb.

วงศ์

SOLANACEAE

ลำต้นตั้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุกหรือไม้พุ่มขนาดเล็ก
 ตรง สูงประมาณ 1 - 3 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับรู
 ปวงรีแกมไข่กลับกว้าง 5-8 เซนติเมตร ยาว 9-15 เซนติเมตร ขอบใบเป็นคลื่น ดอกออกเป็นช่อ
 เหนือซอกใบ ก้านดอกยาว ดอกย่อยเรียงสลับ กลีบดอกสีขาว ผลสด รูปทรงกลม ผิวเรียบ
 เปลี่ยนเป็นสีเหลืองส้มเมื่อสุก

สรรพคุณ

ราก ผสมสมุนไพรตัวอื่น แก้สารพัดโรค แก้ผดผื่น

ผักปลาบ

ชื่อสามัญ / ชื่ออื่น

ผักปลาบใบแคบ , กินกุ่มน้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Commelina diffusa Burm. f.

วงศ์

COMMELINACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน ลำต้นกลมเรียบหรือมีขนเล็กน้อย อวบน้ำ และชูส่วนปลายยอดขึ้นสูง 5 – 60 เซนติเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยวออกจากลำต้นแบบสลับ ใบรูปร่างยาวรีรูปหอก ปลายใบแหลมไม่มีก้านใบ ฐานใบเรียวและแผ่ออกเป็นกาบหุ้มลำต้น ใบกว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 4.7 เซนติเมตร มีขนบริเวณรอบใบ ดอก ออกเป็นช่อ ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง บนก้านช่อมีใบประดับดอกสีเขียวคล้ายใบเป็นแผ่นกลม หรือรูปหัวใจห่อหุ้มดอกเอาไว้ ช่อดอกแตกออกเป็น 2 กิ่ง กิ่งบนมีดอกย่อย 1-3 ดอก ก้านดอกยาว กึ่งล่างมีดอกย่อย 2-5 ดอก ก้านดอกสั้น ดอกมีสีน้ำเงินหรือม่วงอ่อน กลีบดอกด้านบนใหญ่กว่ากลีบดอกด้านล่าง

สรรพคุณ

ทั้งต้นเป็นยาเจริญอาหาร แก้โรคเรื้อน เป็นยาระบาย บรรเทาอาการปวด แก้อาการระคายเคืองผิวหนัง ลำต้น ผสมสมุนไพรอื่นคั้นน้ำดื่มแก้ไข้มีน้ำมูกขึ้น